

kültürlerin geleceği senaryolar ve araşışlar

KADİR CANATAN

Modern zamanlarda kültürler arası etkileşim ve kültürlerin gelecekleri konusunda ciddi bir tartışma sürüp gitmektedir. Dünyadaki kültürel farklılaşma ve bütünleşme süreçleri açısından genelde iki görüş ileri sürülmektedir. İlk görüş Batı merkezli modernleşme süreçlerinin dünyadaki gidişatıyla ilgilenmekte ve bu çerçevede kültürel anlamda bir "küreselleşme"den bahsetmektedir. Burada küreselleşmeden kasıt, aslında önemli oranda Batılılaşmadan (Westernization) başka bir şey değildir. Çünkü modernleşme (Modernization) olgusu, Batılı bir örnekten hareketle dünyaya yayıldığı için bu iki olgu önemli oranda özdeşleşmektedir. Başka bir deyişle modernleşen ülkeler ve toplumlar, aynı zamanda Batılılaşmaktadır.

İkinci görüş, modernleşmenin asıldığı kanatından ya da en azından yeni bir ivme kazanmasından dolayı post-modern bir dünyaya geçtiğimizi varsaymakta ve bu dünyada farklı

kültürlerin aynı anda varolduğunu ve birbirlerinden etkilendiğini ileri sürmektedir. Modernleşme tezinin tersine post-modernleşme, farklılıkları öne çıkarmakta ve tektipleşmeye karşı dünya çapında bir tepki geliştirmektedir. Bu anlamda günümüzde küreselleşme sürecinin karşısına yöreselleşme sürecini çıkarmaktadır.

Şimdi bu görüşlerin dayandıkları temel varsayımları ve sonuçlarını ele aldıktan sonra, kültürel etkileşim konusunda daha nüanslı bir çerçeve sunmaya, bu çerçeve yardımıyla Türkiye'nin geçirdiği değişim sürecini analiz etmeye çalışacağım.

1. Küreselleşme Tezi

Modernleşme sürecinde birbirlerine çok uzak mesafelerde yaşayan insanlar, bugün "küçük bir köy"ün sakinleri haline gelmişlerdir. Batı Avrupa'nın vatandaşları, Washington ve Moskova'daki iktidar sahipleri ile Asya ve Afrika'daki kitleler karşılıklı bağımlılık ilişkisi içine girmişlerdir. Bu ilişki biçimi sadece yaşam tarzlarını değil, var olma şanslarını da yüksek derecede belirliyor. Modernleşme sürecinde yerellik ve küçük ölçeklilik, yerini büyük ölçekliliğe ve uluslar arası ilişkilere bırakmıştır. Yerel pazarlar, dünya çapında bir ekonomik düzene doğru evriliyorlar. Siyasal güç, yerel güç sahiplerinden uluslararası organlara, devletler üstü kuruluşlara ve bloklara doğru kayıyor.

Küreselleşme, kurumsal, sosyal ve kültürel gelişmelerin ekonomik gelişmelere ayak uydurduğu bir süreçtir. Bu sürecin temelinde kapitalizmin dünya çapında genişlemesi yatmaktadır. Kapitalizm, çok uluslu şirketler yoluyla ulusal sınırları aşmakta ve dünya çapında bir üretim, tüketim ve dağıtım düzeni kurmaktadır. Bu anlamda küreselleşme sermayenin serbest dolaşımı anlamına gelmektedir.

Bağımlılık paradigması açısından dünyada iki tip ülke var. Kapitalizmin yeşerdiği ve geliştiği

Kapitalizmin yeşerdiği ve geliştiği ülkeler "merkez" ülkeler, bu ülkelerin güdümünde olan ülkeler ise "çevre" ülkelerdir. Bu iki tip ülkeler arasındaki ilişkiler "eşitsiz gelişme" yasasına dayanmaktadır. Kapitalist merkezler (Avrupa ve Amerika) kendi ihtiyaç ve hedeflerine uygun olarak Batılı olmayan çevre ülkelerini biçimlendirmektedir.

ülkeler "merkez" ülkeler, bu ülkelerin güdümünde olan ülkeler ise "çevre" ülkelerdir. Bu iki tip ülkeler arasındaki ilişkiler "eşitsiz gelişme" yasasına dayanmaktadır. Kapitalist merkezler (Avrupa ve Amerika) kendi ihtiyaç ve hedeflerine uygun olarak Batılı olmayan çevre ülkelerini biçimlendirmektedir. Bu biçimlendirme sürecinde ekonomik değerler merkeze aktarılmakta ve çevre ülkeler az gelişmişlik kısıncının içine itilmektedir. Bu temel bağımlılık ilişkisinden dolayı çevre ülkelerin gelişmesi söz konusu olamaz. Ama sorun, sadece ekonomik bir sorun olarak tanımlanamaz.

Başka bir açıdan bakılınca siyasal ve ekonomik ölçek genişlemesi, kültürel alanda da ölçek genişlemesini beraberinde getirecektir. Oldukça fazla oranda bir yazar-çizer takımı, gelecekte dünya çapında, genelleşmiş bir "pop kültürü"nü ortaya çıkacağını beklemektedir. İlk belirtileri görünmeye başlayan bu yöndeki bir eğilim (burada dünya çapında *bestseller* olan film ve müzik eserleri örnek verilebilir), kültürel ifadelerin yeniden üretim ve dağıtımını sağlayan teknolojik gelişmeler sayesinde güç kazanarak ilerlemektedir. Modern iletişim araçları, bir bölgeyi işgal etmesizin yada "alıcı" ile "verici" arasında yüzyüze bir ilişki kurulmaksızın bir yerdeki kültürü bir başka yere aktarmaktadır. Kültür ürünlerinin yeniden üretim imkanı da iyice artmıştır.¹

Küreselleşme tezi, kültürel etkileşimin temeli ve doğrultusu konusunda önemli görüşler ortaya koymakla birlikte, kültürel etkileşimi

salt ekonomik nedenlere dayandırması (monist açıklama) ve gelişmelerde "çevre" ülkeleri ve toplumları yukarıdan aşağıya doğru işleyen ana akıma pasif olarak uyum sağlayan aktörler olarak lanse etmesi açısından eleştiriye açıktır.

2. Yöreselleşme Tezi

Post-modernizm yanlılarına göre gelecek "post-modern kültür"e gebe dir. Post-modern kültür, her türlü dünya görüşü, değer, norm, düşünce ve sembollerin var olduğu ve dolayısıyla insanın seçme özgürlüğünün arttığı, korkunç derecede çeşitlilik arzeden bir süpermarkete benzemektedir. Bu süpermarkette alışveriş yapmaya alışan bir tüketici, yani "post-modern birey", "tek-parçalı" bir karakter değil, "çok-parça"dan oluşan maymun iştahlı bir varlıktır.²

sıradanlaştırmaya karşı zaman zaman Batı toplumunda tepkiler ortaya çıkmıştır. Yetmişli yıllarda ortaya çıkan Hippilik, seksenlerde görülen Pankçılık kültürü ve buna benzer gençlik hareketleri, aslında toplumda farklı olma duygusunun tetiklediği hareketlerdir. Bu tür tepkiler, bazen de Budizm ve Hinduizm gibi Doğu kültürlerine ve dinlerine duyulan bir ilgi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Modernliğin tekbiçimliliğine daha kuvvetli tepkiler "çevre"den gelmektedir. Çevre toplumlar, Batı kültürü karşısında kendi otantik ve yerli kimliklerine dönüş çağrısına giderek daha fazla cevap vermektedirler. Bu çağrılar bazen milliyetçilik ve etnik kimlik arayışları olarak karşımıza çıkarken, bazen de dine dönüş akımı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ama her iki tür akımda da Batı karşıtlığı ve özgünlüğe çağrı baş başa gitmektedir.

Post-modernizm, modernizme yönelik eleştirileri ve yöresel hareketlere dikkat çeken üslubuyla alternatif hareketlere esin kaynağı oluştursa da bizzat ürettiği düşünce biçimi kadar gelecek hakkındaki iyimser yaklaşımlarıyla tartışmaya açık bir yapı arz etmektedir. Modernizm, içsel zaaflarına rağmen arkasına aldığı sermaye ve siyaset seçkinleri sayesinde hâlâ modern kültürü cazip gösterebilmektedir. Bu süreçte Batıya öykünen Batı dışındaki aydınların katkısı da önemli bir rol oynamaktadır.

Öte taraftan postmodernizm, bir düşünce biçimi olarak sabit bir nokta bulma ve kesinliğe ulaşma noktasında her türlü bilgi ve hakikat arayışını ortadan kaldırdığı için çeşitlilik konusundaki temellendirme girişimlerini de tahrip etmektedir. Eğer hakikat adına savunulacak bir şey yoksa, modern kültür karşısında yerel kültürleri savunmanın artı değeri nedir? Bu soruya postmodernistlerin vereceği anlamlı bir cevap yoktur. Tek haklı argümanları, tekbiçimcilik karşısında çeşitliliğin insana daha fazla doyum sağlayacağı tezidir.

postmodernizm, bir düşünce biçimi olarak sabit bir nokta bulma ve kesinliğe ulaşma noktasında her türlü bilgi ve hakikat arayışını ortadan kaldırdığı için çeşitlilik konusundaki temellendirme girişimlerini de tahrip etmektedir.

Post-modernizm, modernizme yönelik eleştirilerinin yanında, tam da küreselcilerin dikkate almadıkları bir noktayı kendine dayanak noktası seçmektedir. Postmodernistler modern kültürün "tekbiçimlilik terörü"ne karşı bir şeyler yapmanın erdemine inanmışlardır. Modern kültür, farklı kültürleri yok ederek, tekbiçimli ve sıkıcı bir dünya yaratmaktadır. "McDonaldization" olarak da adlandırılan bu süreç, doğal insanî çeşitliliği ortadan kaldırmakta ve dünyanın her yerinde standart bir kültür üretmektedir. Bu standart kültüre karşı iki tepki (biri içerden, diğeri dışardan) verilmektedir. İçerden gelen tepkiler, farklı olma güdüsünden kaynaklanmaktadır. Kitle toplumunda bireyler çoğu kez bir "numara"ya indirgenmekte ve sıradanlaştırılmaktadır. Bu

3. Yeni Bir Tez: Küreselleşme ile Yöreselleşmenin Birlikteliği

Dünyanın oldukça basit bir tasvirine dayanan bu görüşleri, kimileri birleştirmiş ve küreselleşme ile yöreselleşmenin aynı sürecin iki yüzü olduğunu dile getirmişlerdir. Sözgelimi Suriye kökenli Alman bilim adamı Bassam Tibi, "yapısal küreselleşme ile kültürel parçalanmanın eşzamanlılığı"³ formülünü ortaya atmıştır. Küresel köyün yapısal gerçekliğine karşın, aslında bütün insanlığın paylaştığı görüşlere dayalı bir küresel kültür mevcut değildir. İnsanlık, bir yandan ortak değerlere doğru koşarken diğer yandan da parçalanmaktadır.

Bassam Tibi, dünyada farklı kültürlerde ve zamanlarda karşımıza çıkan iki olguya karşı çıkmaktadır. Bu olgulardan biri etnosentrizm olarak ifade edilen kendi kendini yüceltmedir. Bu olguya, özellikle Batıda raslamaktayız. Tibi, bu olguyu bazen Avro-kibirlik, bazen de kültürel ırkçılık olarak tanımlamaktadır. Avrupa, diğer kültürleri ve özellikle de kendi içindeki Müslümanları aşağıladığı ve dikkate almadığı durumlarda bu çıkmazın içine düşmektedir.

Tibi'ye göre Avro-sentrizm, kendi karşıtı olan mülti-kültüralizmi doğurmuştur. Mülti-kültüralizm, küreselleşme sürecinde parçalanmayı meşrulaştıran bir ideolojinin adıdır. Mülti-kültüralizm, Tibi'ye göre ilk olarak ortak değerlerin oluşturulmasına karşı koyduğu için çatışma potansiyelini beslemektedir. İkinci olarak kültürel modernizmin bir kazanımı olan bireyi, cemaat ve grup kültürüne kurban etmektedir. Üçüncü olarak gettolaşmaya ve bu şekilde "biz" ve "onlar" ayrımına yol açmaktadır.⁴

Bassam Tibi, etnosentrizm ve mülti-kültüralizm seçeneklerine karşı alternatif olarak "Kültürel modernizm"i önermektedir. Kültürel modernizm, rasyonalizm, kadın-erkek

eşitliği, laiklik, tolerans gibi aydınlanma değerlerinde ifadesini bulmaktadır. Ona göre gerek Batı içinde gerekse Batı dışında bu değerler insanlığın ortak değerleri haline getirilmelidir. Ancak böyle bir girişim kültürel parçalanmanın önünü kesecektir. Bu değerleri temel aldıktan sonra diğer kültürler kendi yerel değerlerini ve Batı karşısında özgünlüklerini koruyabilirler.

onun aydınlanma değerleri karşısındaki tercihi ve bunu tüm dünya kültürlerine dayatma isteği başka tür bir etnosentrizmi doğurmaktadır. Buna "Aydınlanmacı etnosentrizm" diyebiliriz. Kaldı ki küreselleşme süreci, Tibi ve bizler istesek de istemesek de aslında Batılı değerleri tüm dünyaya dayatmaktadır.

Bassam Tibi, yukarıda ifade ettiği formül ile, daha başka kişilerin de vurguladığı küreselleşme ile yöreselleşme arasındaki eşzamanlılığı vurgulamakla daha realist bir tablo sunmaktadır, ancak onun aydınlanma değerleri karşısındaki tercihi ve bunu tüm dünya kültürlerine dayatma isteği başka tür bir etnosentrizmi doğurmaktadır. Buna "Aydınlanmacı etnosentrizm" diyebiliriz. Kaldı ki küreselleşme süreci, Tibi ve bizler istesek de istemesek de aslında Batılı değerleri tüm dünyaya dayatmaktadır. Batılı ortak değerler temelinde bir köy inşası, elbette diğer kültürlerin katkılarını yadsımak ya da en azından yok saymak anlamına gelmektedir.

4. Gelecek Senaryoları: İhtimaller ve Seçenekler

Kültürlerin geleceği konusunda konuşurken iki şeyi birbirinden ayırt etmeliyiz. İlk olarak kültürel alandaki gelişmelerin doğrultusu hangi yönde gelişmektedir? Bu soruya vereceğimiz cevap, bizim tercih ve gelecek projelerimizden bağımsız olmalıdır. Bu düzlemde konuşurken, "olması gereken"i değil "olani" tasvir etmeliyiz. İkinci olarak gelişmeler için-

de herhangi birini tercih edebiliriz ve bu yönde bir savunma içinde olabiliriz. Bu, tümüyle bizim öznel seçeneklerimizle ilgili bir alandır. Her şeye rağmen bu iki alan arasında da bir kesişim olabilir. Gelişmelerden birini tercih edip o yönde bir çaba sarfedebiliriz.

Kültürlerin gelişimi konusunda daha objektif bir kavram olarak "kültürel etkileşim" kavramını seçebiliriz. Kültürel etkileşim, özellikle günümüzde kültürel değişimin en önemli kaynağıdır. Öte taraftan sosyo-kültürel değişim, sosyo-ekonomik etkileşim ve değişimlerden bağımsız değildir. Bu iki tür etkileşimi temel aldığımızda en az dört ihtimalden bahsedebiliriz (Bakınız Cetvel 1).

1. Yalıtlanma: Ülke ve toplumların hem sosyo-ekonomik hem de sosyo-kültürel alanda etkileşiminin olmadığı bir durumu ifade eder. Bu, etkileşimin henüz başlamadığı uç bir noktadır. Bugün bu uç noktada duran kültürler hemen hemen yok gibidir. Belki Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın dip bölgelerinde yaşayan kabileler ve henüz yerleşik yaşama geçmemiş

Asimile olmuş toplum, kendi otantik değerlerine yabancılaşmış bir toplumdur. Asimilasyon, bazen sosyo-ekonomik temelde kurulan ilişkilerle başlar, burada ekonomik etkileşim daha sonra beraberinde kültürel etkileşimi getirir. Sözelimi sömürgeciliğin hakim olduğu dönemlerde bu tür bir işleyiş söz konusudur.

olan Arap dünyasındaki bedevîleri bu kategoride ele alabiliriz. Soğuk Savaş döneminde komünist ülkeler de kapitalist dünyadan bağımsız olabilmek için mümkün olduğunca ilişkilerini sınırlı tutmuş ve içine kapanık bir halde yaşamışlardır.

Yalıtlanmanın olduğu toplumlarda yerli kültürü özgün ve saf tutmak mümkün olmakla birlikte geliştirmek mümkün değildir. Çünkü kültürler etkileşim yoluyla değişir ve gelişir.

2. Asimilasyon: Etkileşimin diğer uç noktasını ifade eder. Bu noktada etkileşim, eşitsiz koşullarda ve had safhaya ulaşmıştır. Böyle bir ortamda egemen olan kültür diğerini ortadan kaldırır ve kendisini dayatır. Asimile olmuş toplum, kendi otantik değerlerine yabancılaşmış bir toplumdur. Asimilasyon, bazen sosyo-ekonomik temelde kurulan ilişkilerle başlar, burada ekonomik etkileşim daha sonra beraberinde kültürel etkileşimi getirir. Sözelimi sömürgeciliğin hakim olduğu dönemlerde bu tür bir işleyiş söz konusudur. Bazen de bir ülke başka bir toplumun kültürünü bizzat kendisi taklit ederek alır ve özümser. Burada taklit ve özentisi belirleyicidir. Egemen kültürün kendi kültürünü daha rafine yöntemlerle ve dolaylı olarak başkalarına dayattığı durumlara da rastlanmaktadır. Bu duruma "kültürel emperyalizm" denilmektedir.

3. Entegrasyon: Bir toplumda, sosyo-ekonomik temelde dış dünya ile etkileşimin kendi kültürüne verdiği önem dolayısıyla sınırlı oranda sürdürüldüğü bir durumu ifade eder. Asimilasyon sürecinde karşılıksız, tek yönlü bir kültür aktarmacılığı söz konusu iken entegrasyon sürecinde karşılıklı etkileme ve etkilenme vardır. Ama bu etkileme ve etkilenme, hiç bir zaman bir kültürün kendi iç tutarlılığını yitirmesine ve yok olmasına yol açmaz. Tam tersine dengeli bir kültürel alış veriş, her iki tarafı da zenginleştirir. Bu tür bir ilişki, sosyo-ekonomik temelde eşit bir ilişkiyi ve sosyo-kültürel alanda bilinçli bir politikayı öngörür.

4. Marjinalleşme: Entegrasyonun tersi bir durumu ifade eder. Burada eşitsizlik ilişkilerde, özellikle sosyo-ekonomik tabanda söz konusudur; ülke, ekonomik olarak az gelişmiş bir yapı arzeder. Kapalı ekonomi olmasına rağmen ülkede sosyo-kültürel etkileşim had safhadadır. Bu yapay bir kültürel değişim modelidir. Özellikle ülkenin siyaset ve kültür seçkinleri, başka bir kültürün etkisiyle önce ken-

di halkına yabancılaşır, sonra da kendi halkını kendine benzetmeye çalışır.

Bu modelleri analitik bir çerçeve olarak gördüğümüzde zaman içinde bir ülkede farklı zamanlarda farklı modellerin işlerlik kazanabileceğini de söyleyebiliriz. Sözgelimi komünizm döneminde yalıtlanmış olan ülkeler, bugün bir asimilasyon süreci içine girmiş olabilirler. Yine sözgelimi Şah döneminde Batı etkisine son derece açık olan İran, bugün kısmen kendini yalıtılma kısmen de dünyaya entegre olma çabası içindedir. Demek ki toplumların her zaman tek bir modelle izah edilmesi doğru değildir.

Cetvel 1. Kültürel etkileşim modelleri ve ilişkileri

4 etkileşim profili	Etkileşimin düzeyleri	
	Sosyo-ekonomik etkileşim	Sosyo-kültürel etkileşim
1. Yalıtlanma	-	-
2. Asimilasyon	+	+
3. Entegrasyon	+	/
4. Marjinalleşme	-	+

Bir ülke için en ideal durum, şüphesiz ki "entegrasyon" modelidir. Bu model, "bir ayağı merkezde duran diğer ayağı tüm dünyayı dolayan" ve dolayısıyla hem yerel hem de küresel olanı birleştiren bir modeldir. Entegrasyon, ne tümüyle dışarıya bakan ve yereli ihmal eden, ne de tümüyle içine kapanan ve dışarıyı ihmal eden bir stratejidir.

Şimdi Türkiye modernleşmesinin, ne tür bir model izlediği sorusuna geçebiliriz.

5. Türkiye Nereye Koşuyor?

Tarihsel olarak Türkiye modernleşmesini, "Osmanlı" ve "Cumhuriyet" modernleşmesi olarak ikiye ayırıp incelemekte fayda var. Osmanlı modernleşmesinin önemli özelliklerinden biri, modernleşmenin toplumsal bir talep olarak değil askerî ve sivil bürokrasinin kararıyla ortaya çıkan elitist bir karakter arz etmesidir. Başka bir deyişle Osmanlı modernleşmesi, "güdümlü ve zorunlu" bir kültür değiş-

Ondokuzuncu yüzyıl boyunca, özellikle Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşmasından sonra Osmanlıda sosyo-ekonomik değişim yerel dinamiklerin aleyhine işlemeye başlamıştır. Bir sanayi ülkesi olan İngiltere'nin ürünleri yerli pazara girdikçe yerli sanayi bundan zarar görmüş ve zamanla çökmüştür.

mesi olarak başlamıştır (Marjinalleşme modeli). Bu değişim, Batılılaşma olarak adlandırılmış ve Osmanlı kurumlarının yanına Batılı kurumların eklenmesiyle düalist bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Bu, Osmanlı modernleşmesinin ikinci özelliğidir. Bu düalist yapı, daha sonra hem devlet hem de toplum katında ikilemler yaratmıştır.

Osmanlı modernleşmesinin bir başka özelliği, değişimin önce asker ve devlet katında başlamış olması ve giderek topluma uzanmış olmasıdır. Özellikle eğitim, kılık-kıyafet vs. alanlarda meydana gelen değişimler, Batılılaşmayı toplumsallaştırmıştır. Bu aşamalı değişim, toplumsal ve kültürel şoku önemli oranda engellemiş ve değişmeyi kolaylaştırmıştır. Böylelikle marjinalleşme, toplumsal bir derinlik kazanmıştır.

Ondokuzuncu yüzyıl boyunca, özellikle Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşmasından sonra Osmanlıda sosyo-ekonomik değişim yerel dinamiklerin aleyhine işlemeye başlamıştır. Bir sanayi ülkesi olan İngiltere'nin ürünleri yerli pazara girdikçe yerli sanayi bundan zarar görmüş ve zamanla çökmüştür. Osmanlı ekonomisi ve kültürü, yaşam tarzlarının değişmesine bağlı olarak marjinalize edilmiş, bunun yerine Batı yörüngesinde gelişen bir uydu-devlet ve toplum oluşmaya başlamıştır.

Cumhuriyet modernleşmesi, kültürel olarak Batıyı ileri ve ulaşılması gereken bir uygarlık olarak göstermiştir. Bir açıdan Osmanlı modernleşmesinden daha radikaldir ve ani değişimleri hedeflemiştir. Osmanlı modern-

leşmesine özgü olan düalizm, geleneksel kurumların (hilafet, saltanat, medrese, şerî mahkemeler vs.) kaldırılmasıyla sona erdirilmiş ve doğrudan ve tektip modernleşme esas alınmıştır. Yine bu dönemde karşı çıkışlar ve eleştiriler en sert şekilde cezalandırılmış ve "irtica" olarak damgalanmıştır. Tek parti döneminin bitmesine kadar süren bu dönemde, her tür muhalefet ve eleştiri rejim düşmanlığı olarak görülmüş ve bastırılmıştır.

son iki yüz yıllık bir süreyi kapsayan bir dönem içinde Türkiye, Batı uygarlığına dönük aşırı bir etkileşimin sonucunda kendi kimliğine ve yerel değerlerine yabancılaşmış bir ülke haline gelmiştir. Batıyla entegrasyonun ne kadar "entegrasyon", ne kadar "asimilasyon" olduğu bugün ciddi bir şekilde tartışılmak zorundadır.

Osmanlı modernleşmesinin tersine Cumhuriyet döneminde kapalı bir ekonomi ve devletçilik politikası uygulanmıştır. Başka bir deyişle kültürel modernleşme son kertesine kadar götürülürken, Batıyla ekonomik etkileşim, bağımsızlığı zedeleyeceği endişesiyle sınırlandırılmıştır. Öngördüğümüz modele göre ekonomide "yalıtlanma", kültürel yaşamda ise "asimilasyon" politikasına yönelme vardır.

Ellili yıllardan itibaren başlayan demokratik dönemde, tekparti dönemi politikalarına ters bir uygulama yürürlüğe sokulmuştur. Bu kez sosyo-ekonomik alanda dışa açılım ve kısmen liberal politikalar izlenirken, sosyo-kültürel açıdan güdümlü Batılılaşma yerine yerli değerlere vurgu yapan bir popülizm politikası izlenmiştir. Bu çizgi, daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan ara rejimlere rağmen sağcı, milliyetçi ve muhafazakar siyasetçiler tarafından sürdürülmüştür. Ancak 28 Şubat'tan sonra ortaya çıkan AKP, kendi geleneğine ters olarak AB politikalarına ağır-

lık vermiş ve AB ile siyasal, ekonomik ve hatta kültürel bütünleşmeyi çağdaş uygarlık hedeflerine ulaşmanın bir yöntemi olarak kabul etmiştir. Bunun tersine, bugüne kadar Batıyı ideal örnek olarak gören çevreler ise, ulusalcı bir cephede toplanarak AB aleyhtarı bir politika geliştirmeye başlamışlardır.

Netice olarak son iki yüz yıllık bir süreyi kapsayan bir dönem içinde Türkiye, Batı uygarlığına dönük aşırı bir etkileşimin sonucunda kendi kimliğine ve yerel değerlerine yabancılaşmış bir ülke haline gelmiştir. Batıyla entegrasyonun ne kadar "entegrasyon", ne kadar "asimilasyon" olduğu bugün ciddi bir şekilde tartışılmak zorundadır. ■

dipnotlar

- ¹ Modernleşmenin Paradoksları, H. van der Loo & W. van Reijen, s. 253, İnsan yayınları, İstanbul 2003.
- ² A.g.e. s. 265.
- ³ Europa zonder identiteit? De crisis van de multiculturele samenleving, s. 99, Deltas, Belgie-Nederland ve "Avrupa'daki Müslüman Göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında, s. 62, In: Müslüman Avrupa Ya da Avro-İslam, Everest, İstanbul 2004.
- ⁴ A.g.e. s. 32-33 ve 68-69.